

Referència bibliogràfica:

Ferret Pujol, Josep (2012). “Les antigues cisternes de les masies pratenques de la Bufera”. Dins: DD.AA. *Patrimoni, història local i didàctica. Homenatge a Jaume Codina. Actes de les VI Jornades del Patrimoni del Baix Llobregat*, Sant Feliu de Llobregat: Consell Comarcal del Baix Llobregat i Edicions del Llobregat, 2012. Pàg. 314-324. [ISBN: 978-84-938801-6-3].

P^B_{L1}

LES ANTIGUES CISTERNES DE LES MASIES PRATENQUES DE LA BUFERA

Josep Ferret Pujol

Introducció

Les cisternes o aljubs per recollir i emmagatzemar l'aigua de pluja són pròpies de zones aïllades de poques disponibilitats hídriques, utilitzades no solament per a les primitives civilitzacions, sinó que encara avui n'hi ha en diversos punts de la Mediterrània, i fins i tot en les comarques del sud de Catalunya. En les darreres dècades, les antigues cisternes de diverses cultures, amb varietats de formes, han estat objecte d'investigació i estudi amb el suport de la UNESCO, sobretot pel que fa el nord de l'Àfrica i Orient Mitjà.

Les primeres referències de cisternes al Baix Llobregat estan associades als antics castells i monestirs. Estan documentades, entre altres, les cisternes del castell de Castellví de Rosanes, el castell de Cervelló i el castell de l'Eramprunyà. Tot i la proximitat de la plana deltaica, al nucli antic de Sant Boi, estava farcit de cisternes, com bé ho explica el que era cronista de Sant Boi, Carles Martí i Vilà.

Al delta del Llobregat i particularment al Prat de Llobregat, tot i l'abundància d'aigua subterrània, durant molts segles hi va faltar l'aigua potable. Això va motivar l'existència de cisternes a la vella rectoria, a la mateixa església parroquial de Sant Pere i Sant Pau i en algunes masies allunyades del riu, especialment les situades al districte agrícola de la Bufera, al sud de la població.

Relació d'algunes cisternes de les masies de la Bufera

A continuació exposem un llistat de diverses masies que hem localitzat, les quals amb tota seguretat disposaven de cisternes.

- Cisterna de la masia de Can Joanet d'en Peixo
- Cisterna de la masia de Cal Casset
- Cisterna de la masia de Cal Monés
- Cisterna de l'antiga masia de Cal Costelleta
- Cisternes de la Colònia Agrícola Casanovas
- Cisterna de la masia de Cal Bitxuelo
- Cisterna de la masia de Cal Dominguet

Figura 1. Ubicació de les cisternes de les masies pratenques

Creiem d'interès exposar les especials característiques constructives de les masies de l'esmentada zona agrícola, les quals estan associades, a més de la llunyania del riu i de la falta d'aigua potable, a les condicions del territori de la formació deltaica del riu Llobregat. Ens referim a l'elevat nivell de les aigües freàtiques de l'aquífer superficial i al poc gruix de la capa d'argiles dipositades durant els desbordaments del riu Llobregat, entre el citat aquífer i el nivells del terreny, cosa que impedia en aquell temps de fer obres i construccions d'un certa fondària, sobretot a la zona que analitzem. Això va ser causa que les antigues cisternes de les masies de la Bufera s'aixequessin sobre el nivell del terreny o en quedés soterrada només una petita part.

Totes les dades de què disposem sobre la ubicació de les cisternes dins el conjunt de la masia, confirmen que la cisterna s'ubicava a tramuntana, que era la part més freda de la masia, per evitar i reduir que el sol les escalfés. És el cas de les masies de "Cal Joanet del Peixo", "Cal Monés", la masia vella de "Cal Costelleta" i la de "Cal Dominguet", totes elles desaparegudes excepte la de Cal Monés.

Sistema de recollida de l'aigua

El sistema emprat per recollir l'aigua, amb molt poques variants, era el que es consigna a continuació: l'aigua de pluja que queia sobre la teulada era recollida per uns canalons situats a les parts baixes dels vessants de la teulada, generalment del cos central més important de la masia, i mitjançant uns tubs o baixants de ceràmica adossats a la façana posterior de la casa, l'aigua anava a parar a una cubeta situada al damunt de la cisterna.

En aquesta cubeta, amb uns forats determinats, es podia decidir quan es volia fer entrar l'aigua a la cisterna. Si feia temps que no plovia, habitualment es tapava el forat de la cubeta que portava l'aigua a la cisterna i pel sobreixidor de la mateixa es "purgava" durant uns

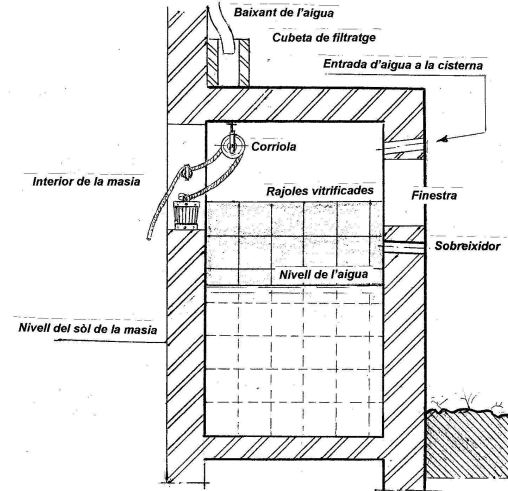
minuts l'aigua "bruta". Passat aquest temps s'obria el tap del conducte que connectava la cubeta amb la cisterna, tenint la precaució de posar un manoll d'argelaga o farigola que actués de filtre. Segons ens va explicar el pagès de 89 anys Enric Pi, que va néixer a la masia vella de Cal Costellet, a casa seva hi posaven farigola, i cada sis mesos la canviaven.

Algunes dades constructives de les cisternes

Les parets de les cisternes eren en general molt gruixudes especialment les construïdes amb pedra de Montjuïc. A la part superior de la paret que tancava la cisterna per la banda nord, hi acostumava a haver una finestreta.

Les cisternes estaven recobertes interiorment per rajoles vitrificades fins a una altura fixada pel sobreixidor. Les que hem vist eren de color vermellós i marró.

Totes les cisternes tenien accés per la part interior de les masies mitjançant una portella que permetia extreure'n l'aigua amb l'ajut d'una corriola que penjava del sostre de la cisterna, amb la seva corda d'esparg i un poal o galleda de fusta, que a final de segle XIX es va substituir per les tradicionals galledes de zinc.

SECCIÓ D'UNA CISTERNA ADOSSADA
A LA PART DE TRAMONTANA D'UNA MASIA
DEL DISTRICTE AGRÍCOLA DE LA BUFERA
El Prat

Juny 2014

Figura 2.

Informació específica d'algunes cisternes

La cisterna de la masia de Can Joanet d'en Peixo

La masia de Cal Joanet d'en Peixo estava situada al districte agrícola de la Bufera i disposava d'una cisterna a la part exterior, que donava al nord o tramuntana per protegir-la del sol. Tenia una secció gairebé quadrada de 2,66 m per 2,54 m per la banda de l'exterior. L'alçada màxima era de 2,10 m i la coberta era lleugerament cònca. El gruix de les parets eren d'uns 30 cm. Estava revestida interiorment amb rajoles vitrificades d'un color marronós de 2,5 cm de gruix.

Al damunt de la cisterna, adossada a la paret exterior de la masia hi havia una cubeta filtradora, allargassada, on desguassaven els quatre baixants que portaven l'aigua de pluja que es recollia de la teulada de la masia. Aquesta cisterna va ser enderrocada conjuntament amb la masia el 6 d'abril de 1996.

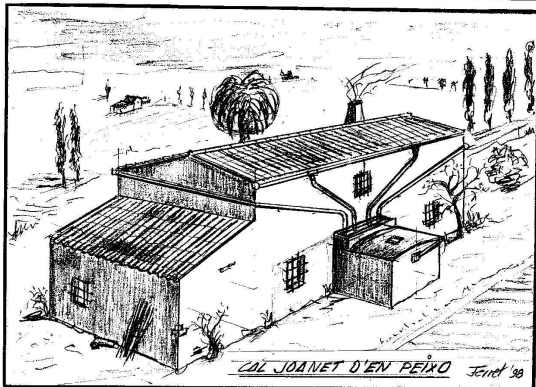

Figura 3.

La cisterna de la masia de Can Monés

La masia de Can Monés, construïda al segle XVIII i situada prop de l'Aeroport del Prat, al districte agrícola de la Bufera, disposa d'una cisterna per a la recollida de l'aigua de pluja, avui en desús.

Aquesta cisterna té una capacitat de 12.000 litres i està situada a la part del darrere de la masia. S'alimentava amb l'aigua de pluja que es recollia a la teulada. Des dels canalons existents en els dos extrems de la teulada, de doble vessant, l'aigua de pluja era conduïda, per dos baixants adossats a la paret de la masia, a la petita cubeta de filtratge del damunt de la cisterna.

La cisterna està adossada a la part central de l'edificació, sobre el nivell del terreny; està construïda amb parets de 60 cm de gruix, amb pedra de Montjuïc, i recoberta interiorment amb rajoles vitrificades de color vermellós, fins a una alçada aproximada d'1,65 m. Aquesta cisterna tenia una conducció subterrània per mitjà de la qual s'alimentava una cisterneta interior de 3.000 litres, ubicada a la cuina de la masia.

Figura 4. Cisterna de la masia de Cal Monés.

La cisterna de la masia de Cal Costelleta.

La primitiva masia de Cal Costelleta estava situada al districte agrícola de la Bufera, en terrenys avui ocupats per l'Aeroport del Prat, i també disposava d'una cisterna a la part de tramuntana. L'aigua era recollida pels dos extrems de la teulada per mitjà de canalons, que amb un petit pendent portaven l'aigua a uns baixants adossats a la part del darrera de la masia. Aquests baixants amb un fort pendent portaven l'aigua a la cubeta filtradora existent al damunt de la cisterna. En la boca del tub que comunicava amb la cisterna es col·locava un manyoc de farigola que actuava de filtre, el qual es renovava, com hem dit, cada mig any.

Una novetat d'aquesta cisterna, segons ens va manifestar Enric Pi, fill d'aquesta masia, era estava semi-soterrada i s'hi havia d'accedir des de l'interior de la masia mitjançant uns esglaons. Desconeixem si l'altura del terreny on es va aixecar la masia era més elevat que el que la circumdava.

Una altra de les característiques que diferenciava aquesta cisterna de la majoria era que les rajoles de València que en cobrien la paret eren de color blanc, en lloc de les vitrificades de color marró vermellós que cobrien la majoria de les altres cisternes del terme.

Les cisternes de la Colònia Casanovas

L'indiatratenc Jaume Casanovas i Parellada va construir, a final dels anys vuitanta del segle XIX, la que es coneixeria per Colònia Agrícola Casanovas, en la finca que va adquirir i de la qual el seu pare havia estat masover, terrenys avui ocupats per l'Aeroport del Prat. En aquesta finca es va construir el 1893 el primer pou artesà del delta del riu Llobregat.

Figura 5. Vista de la cisterna de Cal Dominguet (avui desapareguda)

En un article publicat, per Raúl M. Mià i Comas el 1943, sobre aquest primer pou artesà consigna que l'any 1892, al terme del Prat, “sobrevino un verano caluroso y tan seco, que los campos del término se agotaron por falta de riego. El pozo que existía en la Colonia Casanovas) resultó insuficiente. Hubo que recurrir a los aljibes...”. Tot i que hi ha imatges fotogràfiques dels edificis de la Colònia, creiem que les cisternes estaven situades molt a prop de la torre dels propietaris.

La cisterna de la masia de Cal Bitxuelo.

El mes gener de 1865 es va anunciar en el Butlletí Oficial de la Província de Barcelona una subhasta de la Comissió de Béns Nacionals de la província de Barcelona, entre els quals hi havia diverses finques del Prat que procedien totes de la Casa de Maternitat i Expòsits de Barcelona. Entre aquestes hi havia una heretat de 72,5 mujades de conreu i erm, on hi havia la masia de Cal Bitxuelo, coneguda també per la del Cego. Aquesta casa, segons l'anunci de subhasta, disposava de baixos i primer pis, graner, quadra i cisterna.

Aquesta masia estava situada prop del camí de València, en el seu pas per les proximitats de l'estany de la Ricarda. No disposem de dades de les característiques de la cisterna.

Referències

FERRET PUJOL, J. "La cisterna de la masia de Cal Monés (Cal Marc)", *Delta* n. 24, maig 1980.

FERRET PUJOL, J. "La cisterna de l'antiga Rectoria", *Delta* n. 194, març 1995.

FERRET PUJOL, J. *Els antics aprofitaments d'aigua subterrànies al delta del Llobregat, 1600-1900*, CUADLL, 2002.

MARTÍ VILÀ, C. *Els oficis de Sant Boi cent anys enrere*. Sant Boi de Llobregat: Ajuntament de Sant Boi de Llobregat, 1986.

Mià i COMAS, R. *Catalunya Agrícola*, 1943.

PAGÈS i PARETES, M. *Art romànic i feudalisme al Baix Llobregat*.

VENTURA, V. "Cisternes", *El Correo Catalán*.

El Prat de Llobregat, abril de 2011.